

Juan Barredo

Euskal Herriko Unibertsitatea

Nazioarteko ekonomian ugariak diren ikerketa lotsagabeen eta objektiboen aurrean, Europaren bilakaera aztertu behar denean, sorginkeria eta desilusia nahasten dira. Europan berdintasunean eta elkartasunean integratzeko «proiektu» historiko gisa pentsatzen jarraitzean sortzen da sorginkeria —Jacques Delors edo Altiero Spinelli bezalako erreferenteek planteatutakoaren ildotik—, eta herrialde kideek Bigarren Mundu Gerraren ondorengo hamarkaden testuinguru gogorrean lortu behar zuten proiektu hori. Proiektu horren eta errealtatearen arteko kontrasteak desilusia eragin du; izan ere, agerian geratu da batasun politiko nahikoa sortzeko ezintasuna, lankidetzan oinarritutako garapen-estrategia argi bat eta herrialde kideen arteko erantzukizunen banaketa orekatu bat ehuntzeko.

Ikuspegi sentimental hori alde batera uztea zaila bada ere, Europar Batasunaren norabidea ulertzeko, komeni da analisiaren erdigunean sartzea gizarte-klase, botere-talde edo instituzionalitate publikoko forma desberdinen interesak, sarritan kontrajarriak, bai eta egiturazko boterea ere. Nazioarteko Ekonomia Politikoa deritzonaren abiapuntu horretatik hobeto uler daitezke metatze-dinamika globalen aldaketak eta horien ondorioak. Europaren kasuan, ikuspegi horrek ezinbesteko gako batzuk ematen dizkigu murrizten ari den Batasunaren nazioarteko eragina, formula nazionalista arriskutsuetara itzultzea eta egungo erronkei erantzun egokia emateko aukerak azaltzeko.

Sorrerako mitoaren eta errealtate politikoaren artean

Historikoki hazkunde-erritmoak txikiak izan dira, eta urteko batez bestekoa % 2,5 ingurukoa izan da 2010. urteaz geroztik —atzeraldiko urteak kontuan hartu gabe—; hortaz, Europar Batasunak etorkizun ekonomiko zail bati aurre egin behar dio. BPGari

dagokionez, Txina oso gertu dago hura gainditzetik; izan ere, XXI. mendeko lehen hamarkadako hazkunde-zifretatik urrun egon arren, merkatu globaleko aldaketa teknikoetara egokitzen dakiela erakusteaz gain, hainbat sektoretako berrikuntza-prozesuen buru dela erakusten hasi da.

Hala ere, Europa ez dago egoera okerrean herrialde horrekin edo gorabidean dauden herrialdeekin alderatuta; duela hamarkada bat baino gehiago, 2008ko krisiaren ondoren periferiari ezarritako austeritate miopetik aurrera, Europako barne produktuaren hazkundeak erritmoa galdu du Estatu Batuetakoarekin alderatuta, ekialderantz hedatzeko etapa desberdinak izan dituen arren.

Hain zuzen ere, ‘Europa zaharra’ da (Frantzia, Alemania, Italia...) jarduera txarrena duena, zerotik hurbil dauden hazkunde-tasekin, tentsio sozialekin eta diru-sarreraren desparekotasun-mailekin, zeinak, herrialde garatu guztien beheranzko joeraren aurka, hazten jarraitzen duen 2007az geroztik (Eurofound, 2024). Alemaniaren kasuan, adibidez, kezka sortzen du etorkizun hurbilean hobekuntza-ikuspegirik ez izateak, automobilgintza bezalako sektoreak zaharkituta geratu direlako eta herrialdearen lehiakortasun historiko ospetsurako funtsezkoak dira.

Hondamen industrialari oso lotuta dago nazioarteko eremu geopolitiko asalduan garrantzirik gabeko eragile bihurtzeko arriskua. Joan den mendearen amaieran susmatzen ziren pistak, zeinen arabera ordena multipolar baterantz aurrera egin genezakeen, agerikoak dira orain. Eraldaketa horien ardatzean Txina dago; izan ere, bere dinamismo ekonomikoak, lehen aipatu dugunak, nazioarteko inplikazioak ditu. «Zerrendaren eta Ibilbidearen Ekimena» (BRI, ingelesezko siglen arabera) deritzona plangintza baten adibide argia da. Planifikazio horretan bat egiten dute alderdi desberdinek —merkataritzakoak, finantzarioak, aurrerapen teknologikokoak, berrantolaketa ekonomikoak—, eta horien inguruan

Azkenik, geldialdi ekonomikoa eta Europa zaharreko barne-desberdintasunen igoera, berrarmearen bidea aukeratzea ahalegin diplomatikoak eta gure bizilagunekin elkar ulertzekoak areagotzeko aukeraren aurrean, Mediterraneo munduko hobi komun handiena bihurtu duten eta ahulena kriminalizatzen duten immigrazioaren aurkako politikak... Hainbat dira lehen aipatutako batasunaren, elkartasunaren eta giza eskubideen Europako proiektuaren indarraldia zalantzan jartzen duten elementu kezkagarriak.

bideratu du Txinak bere kanpo-politika gero eta aktiboagoa. Asiako erraldoiaren estrategia horrek arrakasta izango duela aurreikusten denez, Txinaren inguruko metatze-dinamika globalak berbideratzen jarraituko du, eta herrialdeen arteko aliantzen mapari bete-betean eragingo dio.

Trump AEBko administraziora itzuli izanak ez ditu funtsean nazioartean ikusitako epe luzeko aldaketak aldatu. Agian, nabarmenago bihurtu du herrialde horrek duen posizio hegemonikotik eratorritako onurei eusteko borondatea, baina horrek eragindako kostuak eta arriskuak kanpora atera nahian. Munduko merkataritzan eta finantzetan duen posizio zentrala sendotu nahi du, baina hirugarrenei blokeo-neurriak ezarri nahi dizkie behin eta berriz; nazioarteko moneta gisa dolarrari desafio egiten diona errepresaliek inehatxatzen du, baina diru-rol zentral horrek bere enpresen kanpo-lehiakortasunari eragitea saihestu nahi du; gainera, ez du murriztu nahi planetako puntu nagusietan duen disuasio- eta errepresio-boterea, baina botere horrek dakarren gastu militarra bazkideen artean banatu nahi du.

Ordena globalaren bilakaeraren ezaugarri handi horiek, aldizka, Europa (edo, hobeto esanda, herrialde kideen batura) dilema konplexu baten aurrean aurkeztera eramaten dute: Jarraitu behar al du Estatu Batuen politikak aurrera egiten, baina iraganeko garaietan baino kostu handiagoa bere gain hartuz? edo ekialderantz biratu behar du, txinatar dinamismoak eskaintzen dituen aukerak

aprobetxatzeko? Planteatutako dilema konpontzea zaila izateaz gain, eztabaida bi aukera horietara murrizteak agerian uzten du Batasun gisa ekimen propiorik ez dagoela.

2022aren hasieratik horri Ukrainako gerra gehitu zaio, Errusiaren inbasiotik zuzenean eratorria; hala ere, ezinezkoa da gerra hori ulertzea mende honen lehen bi hamarkadetan NATOk izan zuen anbizio hedatzailea kontuan izan gabe. Gerra-kanoiak Europako ateetan jotzen ari direla, berezko bide bat diseinatzeko edozein zantzu desagertu da, eta errusiar bizilagunaren aurrean berrarmatzea aukeratu da.

Gatazka horrek, halaber, goian aipatutako erronka ekonomiko eta geopolitikoen eta beste erronka baten arteko erlazioa erakusten du. Azken erronka hori ez da berria, ezta Europakoa bakarrik ere, baina kontinentean tentsioak eta gatazkak sortu dira, eta horrek erakusten du premiaz aurre egitea garrantzitsua dela. Hondamendi ekologikoa gelditzeko edo moteltzeko erronkaz ari gara, gizarte garatuen ekoizpen- eta kontsumo-eredu jasanezinek azkartuta.

Ukrainako gerran, planetako gerra gatazka gehien konstante bat errepikatzen da, disimulu gutxiarekin: zuzenean edo zeharka inplikaturako potentziek baliabide finituak eta estrategikoak kontrolatzeko eta ustiatzeko borroka. Bestalde, klima-aldaketak bat egiten du Europarako migrazio-tentsioak areagotzen dituzten faktore heterogeneoen zerrendarekin. Koordinazio- eta integrazio-programa komun kaltetan, herrialde kideek erantzun nazional eta murriztaileen alde egiten dute azkenaldian.

Azkenik, geldialdi ekonomikoa eta Europa zaharreko barne-desberdintasunen igoera, berrarmearen bidea aukeratzea ahalegin diplomatikoak eta gure bizilagunekin elkar ulertzekoak areagotzeko aukeraren aurrean, Mediterraneo munduko hobi komun handiena bihurtu duten eta ahulena kriminalizatzen duten immigrazioaren aurkako politikak... Hainbat dira lehen aipatutako batasunaren, elkartasunaren eta giza eskubideen Europako proiektuaren indarraldia zalantzan jartzen duten elementu kezkagarriak.

Inoiz izan ez zen proiektua: Europaren historia hurbilaren errepasoa ekonomia politikoaren ikuspegitik

Une honetan, komeni da geure buruari galdetzea «Europako gurasoek» amestutako proiektu ederrak uneren batean integrazio-prozesua gidatu duen edo prozesu hori beste plan batzuetan oinarrituta gauzatu den. Erromako Itunetik (1957) zirriborratutako ibilbide-orriaren errepasoak, laurogeiko eta laurogeita hamarreko hamarkadetako liberalizazio komertzial eta finantzarioan zehaztuak eta eurogunearen ondorengo hedapenean finkatuak, benetako helburua beti Europako esparrua kapital-metaketarako egokitzea izan dela pentsatzera gonbidatzen gaitu. Hipotesi horrek ez dirudi burugabea: azken finean, ekoizpen modu nagusiak, kapitalistak, metaketa hori errazten duten faktoreak etengabe bilatzea eskatzen du. Inbertsio kapitalistatik sortutako aberastasunak eta aldaketa teknikoak, eskuarki argudiatzen denez, Europako ongizate-estatuaren finantzaketa erraztuko lukete.

Hala ere, ibilbide-orri horretatik haratago, gerora sortutako fenomeno edo koiunturei aurre egiteko moduak iradokitzen du integrazioaren helburua ez zela potentziekin lehiazteko gai izango zen kapital propio, europar, dinamiko eta sortu bat sustatzea ere. Aitzitik, lehentasuna Europako «erdiguneko» kapital nazionalen interesetarako espazio funtzional bat sortzea zen, eta horren erreferente historiko argiena Alemaniako kapital industrial da.

Horren adibide garbia 2008an hasitako krisiaren kudeaketa da, baina Euroguneako periferia deiturikoan (Grezia, Italia, Espainia, Portugal) larriagotu zen hurrengo hamarkadaren erdialdera arte, ezarritako austeritate-politikatik abiatuta. Aldi gogor horren azalpen zehatzik eman gabe, komeni da aurretik, tartean eta ondoren izandako alderdi zehatz batzuk errepasatzea.

Lehenik eta behin, krisia «bere aukeren gainetik» bizi zen periferia baten xahutze-gogoaren ondorio izan zela dioen kontakizun ezagunaren aurrean, Europako zentro aurreztaileari kontrajarrita. Komeni da zehaztea mende berriaren lehen urteetako hedapena, ondorengo krisialdirako baldintzak sortu zituena, ezin izango zela denboran mantendu kapital «zentralak» periferiako euforia espekulatiboan parte hartu gabe.

Merkataritza-desoreka handien metaketaren garaia izan zen. Hain lehiakorrek ez diren herrialdeetako moneta komuneko kide izateak aukera ematen zien Alemaniari, Danimarkari eta Holandari, besteak beste, gero eta merkataritza-superabita handiagoak erregistratzeko, monetaren preziazioa jasan gabe. Aldi berean, soberakinak periferian inbertitzen ziren, kapital alemaniarrek, holandarrek, frantsesek... beren herrialdeetan inbertituz gero baino errentagarritasun handiagoa ateratzea espero baitzuten. Beraz, besteen dirua xahutzen zuten herrialdeei buruzko kontakizuna baino gehiago, dinamika kolektiboa zen, enpresa, banku eta beste eragile pribatu, zentral eta periferiko batzuen, errentagarritasun handiena bilatzen baitzuten.

Merkataritza-desoreka handien metaketaren garaia izan zen. Hain lehiakorrek ez diren herrialdeetako moneta komuneko kide izateak aukera ematen zien Alemaniari, Danimarkari eta Holandari, besteak beste, gero eta merkataritza-superabita handiagoak erregistratzeko, monetaren preziazioa jasan gabe. Aldi berean, soberakinak periferian inbertitzen ziren, kapital alemaniarrek, holandarrek, frantsesek... beren herrialdeetan inbertituz gero baino errentagarritasun handiagoa ateratzea espero baitzuten. Beraz, besteen dirua xahutzen zuten herrialdeei buruzko kontakizuna baino gehiago, dinamika kolektiboa zen, enpresa, banku eta beste eragile pribatu, zentral eta periferiko batzuen, errentagarritasun handiena bilatzen baitzuten.

Hedapen-aldi horretan sortutako finantza-bulegoak oztopo arriskutsu bihurtu ziren kapital zentralarentzat. Bere kontura eta arriskuan utzi beharrean, luxuzko elkarrizketa izan zuen Europako periferiarekin negoziatzeko. Troika Europako erakunde-arkitekturaren bi zutabek (Batzordea eta Europako Banku Zentrala) eta Nazioarteko Diru Funtsek osatzen zuten, eta Frantziako eta Alemaniako finantza-erakundeei dirua itzuliko zitzaizela bermatzeko (Blyth, 2013) eta kolapsoa saihesteko esku hartu zuen.

Herrialde periferikoetan, austeritate-politikek atzeraldia areagotu eta gizarte-krisia larriagotu zuten. Grezian, 2025ean eta ondare nazionalaren likidazio progresiboan urteak eman ondoren (doikuntza planetan ezarri zen bezala), zor publikoak Troika aurrekoak baino askoz handiagoa izaten jarraitzen du, eta diru-sarrera maila urrun dago 2007ko mailara itzultzetik.

Bestalde, Troikak lagundutako periferiatik atera ondoren, zentroaren kapitala merkatu berrietara bideratu da. Alemaniako kapital industrialaren kasua paradigmatikoa da, Europako motortzat hartu baita. 2008az geroztik, salgaien merkataritzak Europar Batasunarekin duen pisua, gehiengoa izan arren, jaisten joan da, Txinarekin edo, neurri txikiagoan, Estatu Batuekin dituen harremanen mesedetan. Gutxienez 80ko hamarkadatik aurrera aurreikusten hasi zen beherakada Alemaniak kontinenteko herrialde batzuetatik egindako esportazioetan eta inportazioetan. Horien artean, bitxia bada ere, Europako Ekonomia Erkidegoaren bazkide sortzaile gehienak zeuden: Belgika, Herbehereak, Italia eta, bereziki, Frantzia. 2008tik atzemandako atzerakada, ordea, Alemaniako esportazioen zati bat merkatu periferikoetara (Espainiakoa, Italiakoa edo Greziakoa) erretiratzearen ondorio da, atzeraldi sakona izaten ari baitziren, Alemaniako gobernuak berak babestutako egitura-doikuntza batek areagotuta.

Alemaniako kapitalaren erreakzio-gaitasun hori funtsezkoa izan da merkatu berriak detektatzeko eta haiengana jotzeko, eta, horrela, krisiak saihestu eta esportazioetan oinarritutako hazkunde-ereduari eutsi zaio hiru hamarkadatan. Horretarako, Europar Batasuna eta, bereziki, eurogunea baliagarriak izan zaizkio, lehiakor mantenduko duen moneta komun bat eta soberakinak berriz inbertitzeko aukera eman diotelako eta, bereziki, finantza-krisietatik premiazko irteera emango zaiola ziurtatu duelako.

Keynesianismo militarra irtenbide faltsu gisa

Azken urteetan, ordea, errealitatea aldatu egin da Alemaniako lokomotorrarentzat. Arazoa ez da, aurreko aldietan bezala, puntako produktueterako merkatu berriak aurkitzea. Egungo egoeraren larritasunak 2022az geroztik geldialdi larria eragin du, eta badirudi sektore liderren egokitzapen-faltan dagoela, batez ere automobilaren kasuan.

Une historiko honetan planteatu da Europarako armamentu-lasterketaren aldeko apustu garbia egitea, elkarrekin jarraitu beharreko bide gisa. Planteamendu horrek moralki sortzen duen ikaraz haratago, ezinezkoa da dimentsio geopolitikoa eta ekonomikoa bereiztea.

- Lehenik eta behin, kanpo-politika heriotzaren industriara birbideratzeak baliabide itzelak –intelektualak eta fisikoak– mobilizatzea dakar automatikoki, eta baliabide horiek beste jarduera mota batzuetara bideratzen ari ziren.
- Bigarrenik, kanpo-politikako erabaki hori estrategia ezin hobe delako inplikaturako herrialdeen garapen ekonomikorako. Jordi Calvok (2025) aurtengo udaberriko Mugarik Gabeko Ekonomia-rien dosierrean emandako argudioetako bat, besteak beste, enplegua sortzeko gastu militarren uestezko eraginkortasuna da. Hipotesi hori oinarri hartuta, herrialde kideak gastu hori biderkatzeko aukera izugarria baloratzen hasi dira, baliabide nazionalak (eskulana, besteak beste) mobilizatze-ko duten gaitasunean oinarrituta.
- Gainera, zor publikoa mugatzeko irizpideek oraintsu arte zurrunik izaten jarraitzen bazuten bi-zi-baldintzen narriadura larriko garaietan ere, ohi ez bezalako malgutasuna eta anbiguotasuna hartzen hasi dira Alemaniako gobernuak eta Europako Batzordeak eskatuta; hots, austeritate-printzipioen errespetuaren beste zaindari sendoak dira.
- Azkenik, hainbat egilek (Roberts, 2025; Varoufakis, 2025) adierazi dute keynesianismo militarra automobilgintzako enpresei (batez ere Volkswagen), Alemaniako makina edo elektronikakoei, ezkutuko laguntza ematea baino ez dela, merkatuaren eskakizunetara hobeto egokitutako lehiakide berriak sortu direlako beharrezko birmoldaketa egitera behartuta.

Aldaketa-seinaleak: proiektu komunak iraganeko mamuen eta egungo erronken aurrean

Nahiko litekeena da kontinente zaharrean pixkanaka indar neofaxistak indartzen jarraitzea, besteenganako izuaren eta mesfidantzaren diskurtsoek bultzatuta. Indar horien gorakadak Europaren nazioarteko rola ahultzea ere ekarriko du, horiek planteatutako erronka askoren konponbide gisa muga nazionalak ixtea planteatzen duten neurrian.

Hala ere, badira seinale batzuk norabidea aldatuko dela pentsatzera gonbidatzen dutenak. Eraldaketa produktibo handia, inbertsio eta koordinazio ahalegin handia eskatzen duena, munduko gainbehera ekologikoa, miseriatik eta gerratik ihesi datozen migratzaileen ezinbesteko etorrera, edo Europako potentzia zaharren pisu demografiko txikia... Gaur egungo erronka askoren izaera eta tamainak eraman ditzake kapital nazionalak hausnartzera beren biziraupena herrialde guztiek batasun politiko gisa egiten duten ahalegin bateratuaren bidez baino ez dela posible.

Amaitzeko, gogora dezagun COVIDetik ateratzen dugun ikasgai nagusietako bat: Europako historia modernoan aurrekaririk ez duen erronka baten aurrean, hala nola pandemia, Europako Kontseiluak 2020an adostu zuen Europako gastu programarik handiena (Next Generation funtsak), erresilientzia sozialerako eta kontinenteko ekoizpen-sarearen eraldaketarako. Gainera, zorra mutualizatzeko lehen urratsak eman ziren, eta, horrela, aurreko krisitik erdialdeko herrialdeek behin eta berriz markatutako marra gorria gurutzatu zen. Hainbat arrazoiengatik kritikagarria den arren – logika produktibista eta antiekologikoa, Estatu Batuetako eta Txinako pakete handinahiekin alderatuta tamaina txikiagoa izatea edo kostuak erabat mutualizatuta ez egotea –, Batasun gisa jokatzeko dutenean herrialdeek eragin ditzaketen sinergien eta erreakzio positiborako gaitasunaren erakusgarri dira.

Bibliografia

- Blyth, Mark (2013). *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. Oxford University Press
- Calvo, Jordi (2025) «La falacia del empleo de la industria militar», *Dossier EsF La Economía de la Guerra, Economistas sin Fronteras*, <https://ecosfron.org/wp-content/uploads/2025/05/Dossieres-EsF-57-La-economia-de-la-guerra.pdf>
- Eurofound (2024), «Developments in income inequality and the middle class in the EU», *Publications Office of the European Union*, Luxembourg, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/developments-income-inequality-and-middle-class-eu>
- Roberts, Michael (2025) From welfare to warfare: military Keynesianism, *The Next Recession* blogean, 2025eko martxoaren 22an, <https://thenextrecession.wordpress.com/2025/03/22/from-welfare-to-warfare-military-keynesianism/>
- Varoufakis, Yanis (2025) The Economics of Europe's Descent into Warmongering, *Naked Capitalism*, <https://www.nakedcapitalism.com/2025/06/yanis-varoufakis-the-economics-of-europes-descent-into-warmongering.html>